

## Fișa 1: Procesul penal la modul LEJER

*Cuprins: I. Faptele penale și răspunderea;  
II. Urmărirea penală; III. Judecata;  
IV. Executarea sancțiunii.*



### I. Faptele penale și răspunderea

**Infrațiunile:** Acestea sunt fapte grave comise de oameni împotriva unor persoane, lucruri sau instituții. Cele mai multe sunt prevăzute de Codul penal (peste 240) și se sancționează cu privarea de libertate. Intră aici: omorul, violul, tâlhăria, lovirea, amenințarea, șantajul, furtul, distrugerea, camăta, fraudă la vot, accesul ilegal la un sistem informatic etc.

**Magistrații:** Descoperirea și sancționarea vinovaților de comiterea unor infracțiuni reprezintă misiunea unei categorii foarte importante de funcționari ai statului numită **magistrați**. Sunt magistrați atât judecătorii, cât și procurorii, iar numărul lor în România există de aproape 8.000. În activitatea lor, magistrații sunt ajutați de polițiști, avocați, grefieri.

**SIMBOLISTICĂ:** *Justiția este simbolizată de **Themis**, zeița dreptății la grecii antici, care este legată la ochi și poartă într-o mână o balanță, iar în cealaltă o sabie. Eșarfa care acoperă ochii zeiței și balanța sugerează funcția esențială a judecătorului, aceea de a aplica legea în mod imparțial. Sabia semnifică faptul că hotărârea judecătorului este obligatorie și ea trebuie executată.*

**Justițiabili:** Cel care comite o infracțiune este *autor*. Legea prevede că trebuie sancționat și cel care ajută la săvârșirea faptei – acesta este *complice*, și cel care are ideea comiterii faptei după care îl convinge pe autor – acesta este *instigator*. Cel care suportă răul produs prin infracțiune este *victimă*. Ea poate să aibă pretenții de condamnare a inculpatului – atunci se numește *parte vătămată*, dar și pretenții bănești de la el dacă a suferit vreo daună *materială* (distrugerea vreunui bun, costul unei operații etc) sau *morală* (rușine, suferință fizică etc) – atunci se numește *parte civilă*.

**ȘTIAȚI CĂ...?!** *Legea îl pedepsește și pe **autor**, și pe **instigator**, și pe **complice** cu aceeași sancțiune. Rămâne ca judecătorul să aplice fiecăruia pedepse în concret în funcție de contribuția la comiterea infracțiunii.*

**Minorii irresponsabili:** Numai persoanele care au 14 ani împliniți și au discernământ pot fi sancționate de un judecător. Cele care nu îndeplinesc aceste două condiții în momentul comiterii infracțiunii nu pot fi sancționați. De aceea, pentru ele se va aplica o măsură specială de protecție: fie *supraveghere specializată* de către părinți, fie *plasament* în centre speciale. În acest caz, măsura se ia de către Comisia pentru protecția copilului (dacă există acordul părinților) sau de către judecător (dacă nu există acest acord). Părinții vor participa la consilierea efectuată copilului de către Direcția generală de asistență socială și protecția copilului. Când copilul nu își îndeplinește obligațiile fixate de a frecventa cursurile școlare, de a urma un tratament sau consilierea sau obligația de a nu frecventa anumite locuri sau persoane, va fi luat de la părinți și dat în *plasament* la rude. Dacă săvârșește noi fapte grave, el va fi dat în plasament într-un serviciu de tip rezidențial specializat.



## II. Urmărirea penală

**Sesizarea:** Urmărirea penală este prima fază a procesului penal. Ea începe în momentul când victima depune o *plângere* sau martorul depune un *denunț* - acestea sunt încunoștințări ale poliției sau procurorului și nu e obligatoriu să conțină dovezi. Dacă organele află pe altă cale de comiterea unei infracțiuni, atunci demarează procedura *din oficiu*. În această fază se stabilește cine a comis fapta, dacă ea este infracțiune și dacă respectivul trebuie sancționat.

**Procurorul:** El este magistrat. Procurorul nu reprezintă organele de stat, ci întreaga societate: apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor. În faza de urmărire penală el conduce activitatea poliției judiciare. Procurorii lucrează în instituții publice numite **parchete**. Există parchete pe lângă fiecare instanță judecătorească, în număr de aproape 250.

**PARCHETE SPECIALIZATE:** Când cineva este suspectat că a luat sau a dat mită, atunci este competent să facă cercetări parchetul numit **DNA** – Direcția Națională Anticorupție. Pentru magistrații care comit infracțiuni există o structură specială numită **Secția de investigare a infracțiunilor din justiție**. Când cineva comite o infracțiune de trafic de droguri, de trafic de arme sau de pornografie infantilă atunci cercetările se fac de către **DIICOT** – Direcția de Investigarea a Infracțiunilor de Crimă Organizată și Terorism.

**Ancheta:** Persoana cercetată de poliție și de procuror se numește în această fază *suspect*. Atât victima, cât și suspectul sunt audiați cu privire la fapta. Sarcina găsirii dovezilor cu privire la cele relatate de aceștia revine poliției judiciare și procurorului. Suspectul are dreptul la tăcere și este prezumat nevinovat. Procurorul trebuie să cerceteze toate probele, atât cele în favoarea, cât și cele în defavoarea celui cercetat.

**Avocatul:** Orice victimă sau autor care este minor trebuie să aibă **avocat** pentru a primi sfaturi juridice. Uneori e obligatoriu acest lucru și pentru cercetatul major – de exemplu, când este arestat ori când dosarul este în faza de judecată și infracțiunea este sancționată de lege cu minimum 5 ani închisoare. Avocatul este angajat în baza unui *contract de asistență juridică* de către persoana care apelează la serviciile sale, în schimbul unui onorariu convenit și plătit de parte. Dacă partea nu își permite un avocat, atunci se asigură *asistența din oficiu* de către avocați remunerați de stat. În România există 20.000 de avocați, grupați în barouri care se găsesc în fiecare județ.

**Măsuri preventive:** Sunt situații când în timpul procesului infractorul vrea să fugă din țară, ori să influențeze martorii sau victima pentru a da declarații în favoarea lui, ori să distrugă actele necesare pentru aflarea adevărului sau pregătește comiterea altor fapte. Într-un asemenea caz, pentru a se asigura că procesul se poate desfășura în condiții optime, procurorul poate dispune un *control judiciar*, când stabilește anumite obligații pentru cel cercetat, inclusiv aceea de a nu părăsi țara sau localitatea; în alte situații, procurorul poate propune unui judecător să îl *aresteze preventiv sau la domiciliu* pe infractor. Luarea măsurii poate fi contestată de cel în cauză la un alt judecător.

**DE REȚINUT:** În România doar judecătorul poate **aresta** o persoană bănuită că a comis o infracțiune; inclusiv minorii pot fi arestați. Tot astfel, numai judecătorul poate autoriza interceptarea convorbirii unei persoane, urmărirea discretă a ei de către poliție (filajul), percheziționarea domiciliului sau telefonului ori computerului acesteia, furnizarea de date de către o bancă.

**Soluții:** Procurorul nu poate aplica sancțiuni suspectului. Însă el poate renunța la cercetări dacă nu sunt probe suficiente împotriva lui sau dacă fapta nu este așa de gravă. Când trebuie aplicată o sancțiune există două posibilități: (1) suspectul recunoaște faptele și încheie un **acord** cu procurorul cu privire la pedeapsa care i se va aplica și care va trebui confirmată de judecător; (2) procurorul întocmește un **rechizitoriu** și trimite cazul la instanța judecătorească unde un judecător va decide numai după ascultarea argumentelor acuzării și ale apărării.



### III. Judecata

**Judecătorul:** Judecata este a doua fază a procesului penal desfășurată în fața judecătorului. El va decide dacă acuzația adusă de procuror se adevărește și dacă cel vinovat trebuie sancționat. Judecătorii lucrează în instituții publice numite **instanțe judecătorești**. Instanța supremă este *Înalta Curte de Casație și Justiție*, cu sediul în București. La un nivel mai jos sunt cele 15 *Curți de apel*, care sunt competente pentru mai multe județe. Urmează *Tribunalele*, câte unul în fiecare reședință de județ. În fine, instanțele de la baza sistemului sunt *Judecătoriile*, care se află în fiecare municipiu din România și în cele mai importante orașe.

Judecătorii poartă robă neagră. La Judecătorii se judecă procese pentru infracțiuni mai ușoare, de exemplu furturi, violuri, tâlhării, ucideri în urma unor accidente – aici baveta judecătorilor este de culoare albă. Procesele pentru infracțiuni mai grave se judecă la Tribunale, de exemplu omoruri, trafic de persoane și de minori, spălarea banilor, corupție – aici baveta este roșu-siclam. La curțile de apel sunt judecați infracțiunile comise de avocați, notari sau magistrați la instanțele inferioare – aici baveta este violet. La Înalta Curte sunt judecați miniștri, parlamentari și judecători supremi – aici baveta este albă. Există cinci instanțe militare unde sunt judecați cei din armată, jandarmerie și serviciile de informații.

Judecătorul este *independent* (soluția nu îi poate fi dictată de șefi, colegi, ministru, politicieni sau presă), trebuie să fie *imparțial* (să nu aibă prejudecăți sau interese care să ducă la favorizarea sau defavorizarea cuiva implicat în proces) și să fie *integru* (să respecte deontologia și să nu fie corupt).

**ȘTIAȚI CĂ....?! În România nu există curți cu jurați, ci judecătorii sunt cei care stabilesc, singuri, verdictul. Judecătorii români nu au ciocănel în sala de judecată, ca în filmele americane, și nici peruci, ca în filmele vechi britanice.**

**Sala de judecată:** Procesul se desfășoară în sala de judecată. Aici există *boxa acuzaților*, unde sunt aduși inculpații în stare de arest preventiv, cărora li se dau jos cătușele în fața judecătorului. Ședința de judecată este *publică*, cu excepția celei privind viața intimă sau secretele de stat. Ca urmare, poate participa la proces orice persoană majoră, precum și presa; minorii nu pot sta în sala de judecată decât dacă sunt părți sau martori. De regulă, în sală este prezent în zona ușii un jandarm. Dezbaterile sunt orale, dar se consemnează în scris de către greșier și se înregistrează audio. Înregistrarea și consemnările pot fi înmânate părților. Oricine vorbește cu judecătorul trebuie să se ridice în picioare. Purtarea armelor este interzisă. Telefonoanele mobile se setează pe modul silențios. Formula de adresare către judecător este „Domnule președinte/judecător” ori „Onorată instanță”. Judecătorul poate amenda sau îndepărta din sală persoanele turbulente. În sala de judecată procurorul poartă robă neagră și baretă de culoare albă; greșierul are robă gri; avocatul poartă roba neagră.

**Dezbaterile:** În faza de judecată cel cercetat a fost deja acuzat de către procuror, astfel că acum se numește *inculpat*. El are dreptul la tăcere și se bucură de prezumția de nevinovăție, adică: (1) judecătorul nu trebuie să aibă prejudecăți în legătură cu implicarea lui în comiterea faptei; (2) nu are obligația de a-și proba nevinovăția, ci procurorul este cel care trebuie să dovedească vinovăția inculpatului în fața judecătorului. Dacă inculpatul acceptă acuzațiile aduse de procuror, procesul este unul *simplificat*: el se termină în această fază și judecătorul trece direct la aplicarea sancțiunii, în limitele legale care se reduc cu o treime. În caz contrar, procesul este unul *clasic*: judecătorul va desfășura o activitate amplă în care verifică dacă actele făcute de procuror sunt corecte, va audia el însuși părțile și martorii, iar în final va analiza argumentele și dovezile apărării și acuzării.

**Probele:** Judecătorii decid conducându-se *după lege* (nu după cum vor ei, părțile sau publicul) și *pe baza dovezilor* de la dosar (care trebuie să fie obținute legal, altfel se înlătură din dosar), cum ar fi: constatările făcute personal de organele statului (de exemplu, surprinderea infractorului în flagrant, adică chiar în momentul când comitea infracțiunea), înscrisuri (de exemplu, o diplomă de bacalaureat conținând note falsificate), o expertiză (de exemplu, una medicală pentru a se constata cauzele unor semne de pe corpul victimei), imaginile dintr-o fotografie sau filmare (de exemplu, pentru a dovedi furtul de la o benzinărie, o agresiune în școală, un accident de mașină în trafic) sau declarațiile date de persoane.

Chemarea la organele legii a persoanelor care au legătură directă cu procesul (*părțile*) sau a celor care pot ajuta la aflarea adevărului (*martorii*, care pot fi „oculari” sau „din auzite”) se face printr-o invitație scrisă sau telefonică numită *citație*. Prezența este obligatorie, altfel organul legii poate aplica o amendă și va trimite poliția după parte sau martor, care va fi adus cu forța. Martorul este obligat să spună adevărul și pentru aceasta va jura cu mâna pe cruce sau Biblie (dacă religia îi permite) ori va promite acest lucru printr-o declarație solemnă. Poate refuza să dea declarație martorul care este soț, concubin, fiu, părinte sau frate cu inculpatul. Pot fi ascultați ca martorii chiar și copiii sub 14 ani, dar numai însoțiți de părinți.

**ȘTIAȚI CĂ...?!** Suspectul/inculpatul are **dreptul la tăcere**. Dacă acceptă să dea declarații, el nu este supus jurământului și nu are obligația de a spune adevărul, așa cum este cazul martorului. Însă recunoașterea faptei și colaborarea cu magistrații pot determina aplicarea unor sancțiuni mai ușoare în cazul în care va fi găsit vinovat. Dacă inculpatul acceptă acuzațiile procurorului în procedura simplificată, va beneficia de o pedeapsă redusă cu o treime. Dacă denunță o altă persoană care a comis infracțiuni, beneficiază de o pedeapsă redusă cu o jumătate.

Procesele mai simple se pot finaliza chiar la prima înfățișare. În alte situații, se acordă termene de judecată succesive până vin toate persoanele chemate și se depun toate actele solicitate. La sfârșitul procesului judecătorul pronunță în mod public o **hotărâre** și aceasta se va publica pe <http://portal.just.ro>, un site unde se găsesc toate datele din fiecare dosar.

Dacă inculpatul este găsit vinovat atunci el trebuie sancționat de judecător în funcție de sancțiunea prevăzută de lege, gravitatea faptei și pericolozitatea inculpatului. Pentru major se aplică o **pedeapsă**: amenda penală, închisoarea pentru un anumit număr de ani pe care o va executa în penitenciar ori va fi lăsat în libertate o perioadă de probă (suspendare sub supraveghere) sau detențiunea pe viață.

Pentru minorul vinovat se va aplica una dintre următoarele **șase măsuri educative**: stagiul de formare civică, supravegherea, consemnarea la sfârșit de săptămână, asistarea zilnică – aceste măsuri se iau timp de câteva luni, pentru infracțiuni mai ușoare; respectiv, internarea într-un centru educativ timp de 1-3 ani (la Târgu Ocna și Buziaș) sau internarea într-un centru de detenție timp de 2-15 ani (la Craiova și Brăila-Tichilești) – aceste măsuri se iau pentru infracțiuni grave și presupun privarea de libertate în instituții speciale, unde minorul se află sub pază permanentă și trebuie să se supună unui regim de viață extrem de strict.

Cei nemulțumiți de soluția judecătorului pot formula **apel**. Acesta va fi soluționat de un nou complet de judecată de la instanța superioară, alcătuit însă din doi judecători. La curtea supremă sunt reguli speciale: primul complet este format din trei judecători, iar completul de apel din cinci judecători (ei poartă robă mov). În momentul când rămâne definitivă, hotărârea judecătorească este obligatorie întocmai ca o lege.

**ȘTIAȚI CĂ...?!** Chiar dacă magistratul a greșit soluția, atât timp cât el a acționat cu bună credință nu poate fi în niciun fel tras la răspundere. Eroarea de judecată poate avea multiple cauze: de exemplu, magistratul a greșit soluția din cauză că un martor a fost mincinos, un înscris folosit drept probă a fost falsificat, ori pentru că legea nu era clară și magistratul a interpretat-o într-un alt fel decât cel dorit de părți. Însă dacă intenționat a comis eroarea, abuzul său va atrage sancțiuni.



#### IV. Executarea sancțiunii

**Punerea în executare a sancțiunii:** Aceasta este a treia și ultima fază a procesului penal. Majorul condamnat este ridicat de acasă de către poliție și dus la penitenciarul din raza sa de domiciliu, unde devine *deținut* (nu folosim termenii „pușcărie” și „pușcăriaș”). În România sunt 20.000 de deținuți, depuși în 40 de penitenciare, din care unul pentru femei. După ce execută o parte înseamnă din pedeapsă, atunci pentru bună purtare și ieșire la muncă condamnatul va putea fi eliberat din penitenciar mai înainte de a-și ispăși toată pedeapsa – judecătorul decide atunci **liberarea condiționată**.

Când minorul este sancționat cu o măsură educativă va fi anunțat serviciul de probațiune, respectiv conducerea școlii și părinții; dacă minorul este sancționat la o măsură privativă de libertate, atunci el este luat de acasă și dus la unul din cele patru centre din țară, unde se va supune programului de acolo: nu are voie să iasă din centru, primește rar vizite, urmează cursuri de pregătire școlară, are program fix și nu are acces la internet. În centrele educative și de detenție sunt depuși anual aproximativ 1.000 de copii.

**Cazierul:** Sancțiunea penală se notează într-o evidență ținută de poliție numită **cazier judiciar**. Pentru a ocupa un loc de muncă se cere aproape oriunde un certificat de pe acest cazier. Unii patroni refuză angajarea celor care au mențiuni în cazier. Sunt instituții publice care nu permit înscrierea la concursul pentru ocuparea unui post a celor care au cazier - școlile, spitalele, barourile. Este adevărat că după ce trece un anumit număr de ani de la terminarea executării pedepsei cel în cauză va fi **reabilitat**, adică judecătorul va dispune ștergerea condamnării din evidențele oficiale. Cu toate acestea, cine a avut cândva mențiuni în cazier, chiar radiate, nu va putea fi niciodată polițist, militar, agent secret în serviciile de informații, procuror sau judecător.

*judecător dr. Cristi Danileț  
aprilie 2019*

\*  
\*   \*  
\*

**LEJER – LEgea și Justiția Explicate tuturoR** – este un proiect lansat în anul 2019 de asociația VeDemJust. El constă în prezentarea sub forma unor fișe publicate periodic a unor noțiuni elementare privind legislația și sistemul juridic. Materialele au la bază manualul practic de educație juridică și civică „Legea pe-nțeleșul tinerilor”, scris de judecătorul Cristi Danileț și publicat de editura Humanitas din București în anul 2017. Manualul poate fi găsit în librăriile din țară sau comandat online la adresa <http://bit.do/Legea>.

Proiectul LEJER este parte a programului național EDUIURIS – educație juridică nonformală în școli și licee – dezvoltat de asociația VeDemJust începând cu anul 2016. Detalii și materiale resurse gratuite pe: [www.educatiejuridica.ro](http://www.educatiejuridica.ro) și [www.vedemjust.ro](http://www.vedemjust.ro).